

DEA - Buđenje digitalnog preduzetništva - od novih oblika ranjivosti na tržištu do ekonomski osnaženih žena

Rodna nit digitalnog preduzetništva:

Smernice za ekonomsko osnaživanje žena
u ekonomiji znanja

Branka Anđelković, Tanja Jakobi, Maja Kovač

1. UVOD

1.1

Opis problema

Brz razvoj novih tehnologija i interneta podstakao je promene na polju rada, zapošljavanja i preduzetništva. Sve je veći broj žena i muškaraca koji se bave digitalnim radom i angažmanom (poznatim i pod nazivom freelancing). Različiti izveštaji i analize pokazuju da je Srbija u samom vrhu po broju frilensera u svetu per capita i u odnosu na ukupnu radnu snagu¹. Prvo istraživanje CENTRA² iz 2018. godine o demografskim i društveno-ekonomskim profilima digitalnih radnika iz Srbije pokazalo je da su muškarci prisutniji na digitalnim platformama od žena. Oni dominiraju u oblastima koji omogućavaju bolju zaradu kao što su kreativna industrija i pružanje usluga u sektoru informaciono komunikacionih tehnologija (IKT). Žene su, s druge strane, prisutnije u pružanju birotehničkih usluga, unosu podataka, pisanju i prevođenju koje su i manje plaćene oblasti digitalnog angažmana. To je otvorilo pitanje potencijalnih dobitaka od novih oblika rada i poslovanja posmatrano kroz rodnu perspektivu u kontekstu Srbije.

Digitalni angažman omogućava fleksibilnost rada, i kako se često smatra, daje priliku za uključivanje onog dela radno aktivnog stanovništva koje je pogođeno i strukturnim problemima zapošljavanja a koje može stvoriti dodatnu ekonomsku vrednost, posebno u zemljama srednjeg nivoa razvoja kao što je Srbija. Međutim globalna dimenzija digitalnog rada nosi sa sobom i pretnje kao što su, na primer, obaranje cena rada, razni vidovi diskriminacije (po rodnoj, etničkoj, nacionalnoj osnovi), "nevidljivost" rada u nacionalnim

ekonomijama što onemogućava ili daje ograničen pristup uslugama socijalne zaštite.

U ovom predlogu javne politike bavimo se postojećim rodnim jazom u digitalnoj sferi analizirajući glavne faktore koji formiraju radno i preduzetničko okruženje za muškarce i žene koji su angažovani na digitalnim platformama. To su motivacija za angažovanjem u digitalnoj sferi, lični razvoj i usavršavanje, preduzetnički duh, pravni status, zarade, poslovno okruženje i pristup finansijskom tržištu.

Posvetili smo posebnu pažnju preporukama u vezi sa rešavanjem pravnog statusa digitalnih frilenserki i načinima kako da postanu uspešne preduzetnice u Srbiji. Takođe smo se bavili i preporukama čiji je cilj zatvaranje rodnog jaza u korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija, održivom ekonomskom osnaživanju žena i ekonomskom razvoju društva.

1.2

Osnovni koncepti i meto-dološki pristup

Digitalni "masovni" rad predstavlja rad na daljinu preko online platformi u kojem poslodavac ne mora biti, niti je registrovan, u istoj zemlji kao i radnik. Ovaj rad karakteriše obavljanje niza specifičnih zadataka (šljake, eng. gigs) bez naznaka dugoročnog zaposlenja.³

Novo, digitalno, preduzetništvo podrazumeva stvaranje digitalnog proizvoda ili usluge i može se primeniti u osavremenjivanju pojedinih poslovnih operacija unutar firmi ili korporacija ili biti realizovana kroz startapove.⁴ Dodatno, digitalno preduzetništvo obuhvata i poslovanje koje omogućavaju i digitalne platforme za rad, što je naročito važno u slučaju Srbije.

U kreiranju ovog istraživanja CENTAR se oslonio na koncepte koji su

relevantni za frilensere i digitalno preduzetništvo, kao što su ljudski kapital i delovanje u online prostoru. Ciljajući ispitanike i ispitanice sa istim ili relativno sličnim nivoom obrazovanja i digitalne pismenosti, koji koriste online platforme kao definisani kanal za digitalno angažovanje i preduzetništvo, u istraživački okvir su uključene sledeće dimenzije: i) motivacija za angažmanom na digitalnim platformama ii) lični razvoj i usavršavanje veština, iii) preduzetnički duh u digitalnom prostoru, i iv) sektori digitalnog poslovanja i zarade, v) poslovno okruženje i pristup finansijskom tržištu.

Metodološki pristup je uključio sprovođenje kvalitativnih i kvantitativnih metoda istraživanja kao što su povlačenje otvorenih podataka sa digitalnih platformi (eng. Platform scrapping), online anketu i dubinske intervjuue. Istraživanje je takođe obuhvatilo pregled i analizu relevantne literature uključujući i javne politike iz oblasti ekonomije i rodne ravnopravnosti. U domenu platform scrapping-a analizirano je pet digitalnih platformi: Freelancer (932), Guru (60), Engoo (196), Truelancer (22) i Partimerz (2) s ciljem utrdivanja demografija digitalnih radnica/ka. Online anketa je imala za cilj da produbi dobijene podatke iz prve faze istraživanja kao i da obuhvati ispitivanje osnovnih dimenzija preduzetništva. U anketi je učestvovalo 128 ispitanica i ispitanika od kojih su 59.4% činile žene. Na kraju, sprovedeno je 15 intervjuua sa učesnicama različitog uzrasta. Cilj intervjuua bio je da produbi analizu podataka dobijenih anketom i dodatno sagleda preduzetništvo kroz prizmu roda, kao i da pruži validaciju, odnosno komparaciju predhodno dobijenih grupa podataka putem ankete. Istraživanje je izvođeno u fazama od novembra 2018. do maja 2019.

¹ Videti: <https://analyticshelp.io/blog/global-internet-freelance-market-overview-2018/>, videti: <https://cdn.techjuice.pk/wp-content/uploads/2019/08/Index-freelance.pdf>, Kuek, S. C., Paradi-Guilford, C., Fayomi, T., Imaizumi, S., Ipeiros, P. (2015). The global opportunity in online outsourcing. <http://documents.worldbank.org/curated/en/138371468000900555/The-global-opportunity-in-online-outsourcing>

² Anđelković, B., Šapić, J., Skočajić, M. (2019). Gig ekonomija u Srbiji: Ko su digitalni radnici i radnice iz Srbije i zašto rade na globalnim platformama? <https://www.publicpolicy.rs/documents/bdf69e7eff3a6b0eb7766aa24a4db6d79bae8c2c.pdf>

³ Graham, M., Hjorth, I., Lehdonvirta, V. (2017). Digital labour and development: impacts of global digital labour platforms and the gig economy on worker livelihoods. Transfer: European Review of Labour and Research. 23 (2) 135-162. Videti: <https://bit.ly/2NqZoSg>

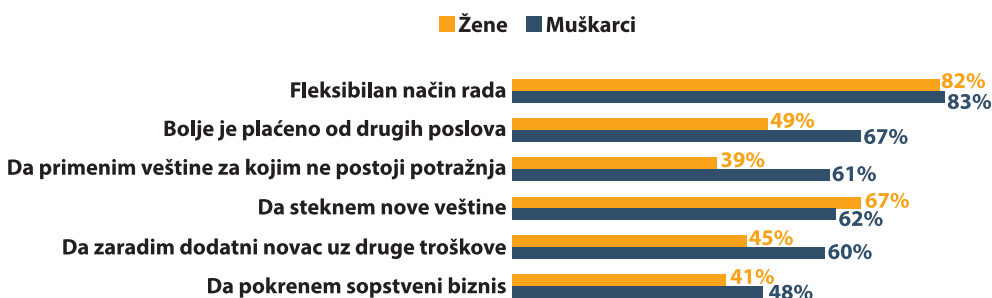
⁴ an Welsum, D. (2016). Sharing is caring? Not quite. Some observations about 'the sharing economy'. World Development Report 2016 -Digital Dividends (Background Paper102963). World Bank Group.

Takođe, dodatni podaci o potrebama digitalnih preduzetnica su prikupljeni tokom trodnevne obuke i mentorskog rada sa 80 potencijalnih

za regulisanje i unapređivanje položaja žena u biznisu takođe je kompleksan i čine ga Ministarstvo privrede, Ministarstvo za rad,

ministra bez portfelja zaduženog za inovacije i tehnološki razvoj podstiče se promocija ženskog inovacionog preduzetništva.¹⁰ Takođe, Fond za razvoj Republike Srbije podržava žensko preduzetništvo¹¹, Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ) sprovodi programe obuke za preduzetništvo, subvencionise samozapošljavanje, pruža usluge mentoringa i daje subvencije za otvaranje novih radnih mesta, a Privredna komora Srbije ga takođe ohrabruje. Povoljni krediti za žensko preduzetništvo dostupni su i kroz bankarske kredite Unikredit i Banca Intesa zahvaljujući podršci EBRD, dok Societe General (danas OTP) ima razvijen paket namenjen ženama i muškarcima frilenserima/paušalcima. Uvid u ključne strategije ostavlja neizbežan utisak da je preduzetništvo žena više prepoznato kao sredstvo za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u oblasti ekonomske participacije, nego što je prepoznato kao sredstvo ekonomskog razvoja

Grafikon 1: Motivacija za rad na platformi

neregistrovanih, i registrovanih digitalnih preduzetnica koje je sprovело Udruženje poslovnih žena u Beogradu, od 4-6. marta 2019, Novom Sadu od 13-15. marta i Nišu, od 17-19. Aprila 2019, i tokom projektnog perioda.

zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvo finansija, a sa rastom važnosti izgradnje ekonomije zasnovane na znanju i podizanja digitalne pismenosti i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija. Preko kabineta

2. INSTITUCIONALNI I ZAKONSKI OKVIR

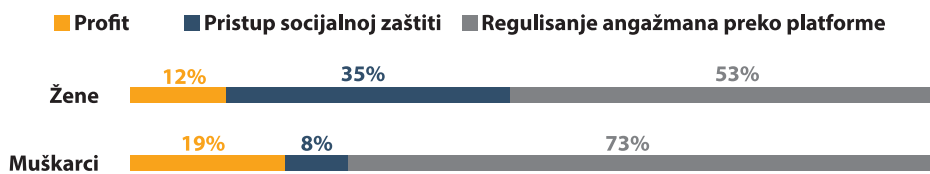
Brojni zakoni, strategije i mere Vlade Srbije odnose se na pitanja samozapošljavanja i preduzetništva.⁵ To su pre svega Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti,⁶ zatim Zakon o radu⁷, Zakon o porezu na dohodak građana,⁸ i Zakon o privrednim društvima,⁹ kao i zakoni koji se odnose na regulisanje socijalnih prava po osnovu radnog ugovora.

Ovi zakoni ili ne poznaju status frilensera ili ga, ako je reč o paušalcima ne regulišu na način koji zadovoljava potrebe digitalnih radnika/ca. Institucionalni okvir koji je od značaja

Grafikon 2: Usavršavanje

Grafikon 3: Razlog regulisanja poslovanja

⁵ Detaljna analiza je deo zasebnog dokumenta

⁶ Sl. glasnik RS, br. 36/2009 i 88/2010, 38/2015, 113/2017 i 113/2017 - dr. zakon

⁷ Sl. glasnik RS 24/2005, 61/2005, 54/2009 i 32/2013, 75/2014, 13/2017 - odluka US, 113/2017 i 95/2018 - autentično tumačenje

⁸ Sl. glasnik RS, br. 24/2001, 80/2002, 80/2002 - dr. zakon, 135/2004, 62/2006, 65/2006 - ispr., 31/2009, 44/2009, 18/2010, 50/2011, 91/2011 - odluka US, 7/2012 - usklađeni din. izn., 93/2012, 114/2012 - odluka US, 8/2013 - usklađeni din. izn., 47/2013, 48/2013 - ispr., 108/2013, 6/2014 - usklađeni din. izn., 57/2014, 68/2014 - dr. zakon, 5/2015 - usklađeni din. izn., 112/2015, 5/2016 - usklađeni din. izn., 7/2017 - usklađeni din. izn., 113/2017, 7/2018 - usklađeni din. izn., 95/2018 i 4/2019 - usklađeni din. izn.

Sl. glasnik RS br. 36/2011 i 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015, 44/2018 i 95/2018

⁹ Kabinet ministra bez portfelja zaduženog za inovacije i tehnološki razvoj, 2018 videti: <https://inovacije.gov.rs/programi/program-podrske-razvoju-i-promociji-zenskog-inovacionog-preduzetnistva/>

¹⁰ Ministarstvo privrede, 2019. videti: https://fondzarazvoj.gov.rs/download/STWQKJ2_Uredba_Start_Up-2019.pdf

¹¹ Babović, D. M. (2012). Polazna studija o preduzetništvu žena u Srbiji. Beograd: Program Ujedinjenih Nacija za razvoj.

¹² Sl. glasnik RS, 37/2011.

¹³ Sl. glasnik RS, br. 15/2009

¹⁴ Sl. glasnik RS br. 4/2016.

zemlje (Babović, 2014).¹² Na značaj preduzetništva žena eksplicitno se ukazuje u Nacionalnoj strategiji zapošljavanja za period 2011-2020. godine,¹³ Nacionalnoj strategiji za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti 2009–2015¹⁴ i od 2016 -2020¹⁵. godine a u ovoj poslednjoj ukazuje se i na značaj IKT u zatvaranju rodnog jaza. U Strategiji za mala i srednja preduzeća 2015-2020, navodi se da su barijere u preduzetništvu karakteristične za oba

polu ali da u mnogim slučajevima one imaju poseban uticaj na preduzetnice – koje su uslovljene malim obimom nepokretnosti na svoje ime, izborom sektora, rodnom diskriminacijom i postojanjem stereotipa, nedovoljno razvijene i nefleksibilne brige o deci, poteškoćama u usklađivanju porodičnih, privatnih i radnih obaveza, ili razlike u stavovima žena i muškaraca prema preduzetništvu.¹⁶ Iako normativni okvir u Srbiji odvojeno prepoznaje značaj digitalizacije i

preduzetništva za podsticanje ekonomskog rasta, nijedan dokument do sada nije stavio u fokus digitalno preduzetništvo kao takvo.

3. NALAZI

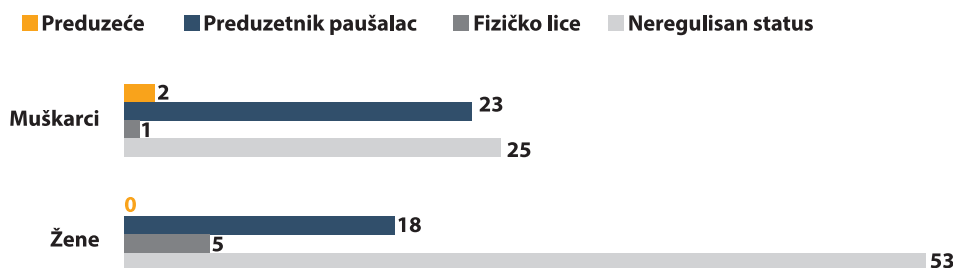
3.1

Motivacija: angažman na platformama

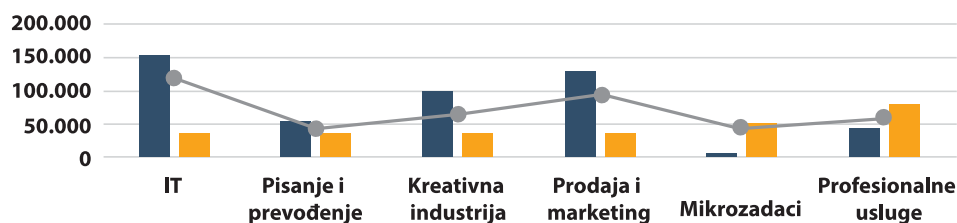
Detaljna analiza podataka otkriva da je upuštanje u platformski rad, a potom i u preduzetništvo, pokušaj prevazilaženja nedostataka na tradicionalnom tržištu rada. S tim u vezi kao najvažnije motive za angažovanje na digitalnim platformama navode se mogućnost primene fleksibilnih modela rada, dobra zarada ili zarada dodatnog novca. Takođe, svi ispitanici/ce visoko vrednuju mogućnost usavršavanja postojećih ili sticanje novih veština. Na rang listi bitnih razloga za angažman na platformi kad su skoro polovina muških ispitanika u pitanju je i pokretanja sopstvenog biznisa. To je važan aspekt i za oko 40 procenata žena.

Važno je dakle primetiti da motivi za prevazilaženje nedostataka tradicionalnog tržišta rada nisu primarno ekonomske prirode već se tiču ostvarivanja boljih profesionalnih šansi i dostojanstvenijeg radnog okruženja što su naročito istakle naše sagovornice. Žene imaju aktivan pristup uspostavljanju preduzetničkih praksi u digitalnom okruženju, ukazujući da im je 'preduzetništvo šanse' svojstveno. Ovaj podatak je značajan jer predstavlja izazov dostupnim istraživanjima koja diskutuju karakteristike preduzetništva u offline sferi iz rodne perspektive.

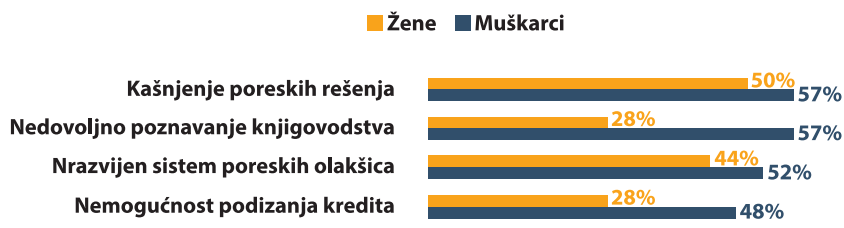
Grafikon 4: Rod i pravni status

Grafikon 5: Veštine i visina bruto zarade muškaraca i žena

Grafikon 6: Prepreke razvijanju poslovanja preduzetnika paušalaca

¹⁶ UN Women in partnership with NALED, (2019). Reviewing Development Agency of Serbia data on programs and measures and analysing the effects and gender impact. Videti: <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/2019/09/reviewing%20development%20agency%20of%20serbia%20data%20e.pdf?la=en&vs=415>

3.2

Lični razvoj i usavršavanje veština

Posedovanje relevantnih znanja i veština omogućava i ženama i muškarcima plasman na platformi kao i sticanje novih i usavršavanje postojećih veština za šta, kako tvrde, nema prostora u tradicionalnom radnom okruženju. Takođe, platforma predstavlja prostor za plasman onih veština za kojima ne postoji potražnja u offline sferi rada. Rodne razlike u sticanju novih i usavršavanju postojećih veština mogu se primetiti u aktivnom pristupu žena sticanju novih i usavršavanju postojećih znanja putem pohađanja kurseva, dok su muškarci skloniji praćenju stručne literature kao doprinosa usavršavanju. Takav pristup razvoju ljuds-kog kapitala u skladu je sa zahtevima globalnog tržišta rada, kako u tradicionalnom tako i u digitalnom okruženju, na kome su evidentne brze promene u ponudi i tražnji veština.

3.3

Preduzetnički duh

Naš uzorak su činile osobe koje su već preduzimljive, o čemu govori i jedan od najučestalijih razloga za angažovanje na platformi. Naime, 43.8% učesnika/ca istraživanja se na platformu uključilo sa nadom započinjanja sopstvenog biznisa. Vrednosti u domenima preuzimanja rizika i proaktivnosti, kao važnih karakteristika preduzetništva, su takođe veoma visoke bez obzira na to da li su se naši ispitanici/e odlučili da postanu preduzetnici paušalci, osnuju preduzeće ili ne regulišu svoj pravni status. Posmatrano kroz rodnu perspektivu, sklonost riziku gotovo jednako važi i za muškarce i za žene kada se uzme u obzir da je razlog rada na platformi pokretanje sopstvenog biznisa. S druge strane, oni koji su registrovali svoje poslovanje, nisu bili primarno motivisani visinom zarade već mogućnošću regulisanja pravnog statusa i preuzimanja prava i obaveza koji proističu iz njega (73% muškaraca i 50% žena).

Ovi podaci nam nedvosmisleno ukazuju na to da za razliku od tradicionalnog preduzetništva, digitalno preduzetništvo karakteriše jednak stepen preuzimanja rizika i proaktivnog pristupa kod muškaraca i žena.

3.4

Modaliteti registracije

Analiza nalaza istraživanja pokazuje da je regulisanje pravnog statusa za digitalne preduzetnice/ke izazov u postojećem pravnom okruženju iako je velikom broju njih preduzetništvo životni stav. Ipak, više od polovine anketiranih (61%) nema preduzetničku registraciju u Srbiji, već plaća poreze i doprinose u svojstvu fizičkog lica ili ostaju „nevidljivi“. Kada se odluče na neku vrstu regulisanja svog preduzetništva i muškarci i žene se najčešće odlučuju da postanu preduzetnici paušalci, a neznatan broj je osnovao svoje preduzeće.

Kada se modaliteti registracije poslovanja posmatraju u kontekstu roda, vidi se da je polovina muškaraca osnovala preduzetničku radnju, a tek jedna trećina žena. Među fizičkim licima koja plaćaju doprinose i osiguranje nalazi se samo jedan muškarac, dok su ostatak žene. Nalazi upućuju da muškarci češće od žena regulišu pravni status zbog zahteva prirode digitalnog rada koji je često vezan sa angažovanjem u IKT sferi gde muškarci prednjače u odnosu na žene. Dok je muškarcima glavni motiv da formalizuju poslovanje i ostvare veću zaradu kroz širenje posla, žene ne teže većoj zaradi u regulisanom preduzetništvu već ostvarenju prava na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, odnosno većem stepenu sigurnosti iz oblasti rada.

3.5

Zarade

Prosečna bruto zarada svih ispitanika iznosi 66. 878 dinara mesečno dok muškarci iz uzorka u proseku zarađuju približno tri puta više nego žene. Prema dobijenim podacima

najviše zarade ostvaruju oni koji se bave informacionim tehnologijama, a u ovoj grupi je prisutna i najveća prihodovna nejednakost između muškaraca i žena.

Muškarci čije poslovanje nije pravno regulisano zarađuju duplo više od žena istog pravnog statusa, a preduzetnici paušalci zarađuju tri puta više od žena preduzetnica, što u obe kategorije pravnog statusa čini veliki dohodovni jaz u sferi digitalnog rada. U našem uzorku žene paušalci češće ocenjuju da ne posluju ni dobro ni loše, za razliku od mahom odlične ocene poslovanja od strane muškaraca.

Trend rasta zarada od angažmana na digitalnim platformama relevantan je iskustvu i dužini rada na platformi. Ipak, rodna nejednakost u prihodima i dalje je prisutna, to jest bez obzira na iskustvo rada na platformi muškarci zarađuju dva do tri puta više od žena. S druge strane, interesantno je da žene ne vide potplaćenost u odnosu na muškarce kao posledicu rodne diskriminacije, kako nalazi dubinskih intervju svedoče, te odgovor na pitanje o razlozima ove diskrepance ostaje nedorečen.

3.6

Poslovno okruženje i pristup finansijskom tržištu

Kako ukazuju nalazi istraživanja potencijali digitalnog preduzetništva, između ostalog, zavise od nacionalnog zakonodavnog okvira u kome digitalni preduzetnik/ca boravi, a koji, kako vidimo, nije prilagođen novim formama rada i preduzetništva. I muškarci i žene, učesnici/ce istraživanja gotovo u istoj meri ističu da su najznačajnije prepreke razvijanju poslovanja na platformi nerazvijen sistem poreskih olakšica, nejasni propisi i nedostaci sadašnjeg paušalnog sistema. S druge strane ističu da sami nisu opremljeni preduzetničkim znanjem i veštinama. Ovi nalazi važe u istoj meri za grupe ispitanika koji su registrovali svoje poslovanje kao paušalci kao i za onaj deo uzorka koji nije registrovao svoje poslovanje a razmišlja o tome.

Kad je pristup finansijskom tržištu u pitanju, skoro polovina muškaraca vidi nemogućnost podizanja kredita kao prepreku u razvijanju svog poslovanja. S druge strane, ženama to nije primarni problem već nepredvidivost poslova vide kao dominantnu prepreku razvijanju poslovanja na platformi.

Prethodni nalazi korsepondiraju sa nalazima dobijenim putem dubinskih intervju. Iako paušalci navode probleme sa poreskim sistemom kao prepreke razvoju poslovanja, intervjuisane ispitanice navode i problem s finansijskim poslovanjem, odnosom s bankama, odsustvo informacija i pri-sutne nejasnoće u domenu finansijskih transakcija.

3.7

Nalazi radionica i mentoring

Evaluacija podataka prikupljenih tokom obuke 80 potencijalnih i neregistrovanih, i registrovanih digitalnih preduzetnica potvrđuju nalaze dobijene putem ankete i dubinskih intervju. Učesnice su visoko motivisane za pokretanje preduzeća, ali nisu dovoljno upoznate sa vrstama pravnih lica, kao ni sa razlikama između samih entiteta. Učesnicama je potrebno dodatno obrazovanje u vezi sa razvojem biznis plana i finansijama; takođe, učesnice visoko cene učenje na praktičnim primerima poslovanja i po ovim karakteristikama se ne razlikuju od početnica u klasičnom preduzetništvu. Na motivaciju učesnica da legalizuju svoje aktivnosti najviše utiču konkretne priče iz prakse koje im pomažu da bolje sagledaju prednosti i mane formalnog poslovanja.

4.

DISKUSIJA NALAZA

Pored već definisanih preduzetničkih dimenzija, ovo Centrovo istraživanje je uhvatilo jednu drugu vrstu preduzetništva i proaktivnosti - a to je preduzetnost u sferi razvijanja veština, kako u oblasti poslovanja tako i sticanju novih znanja i kompetencija što je naročito karakteristično za žene u našem uzorku.

Najvažniji motivi zbog kojeg ispitanici/ce rade na platformi jesu fleksibilan način rada i sticanje novih veština - to se može razumeti kao njihovo preduzetništvo - da oni upravljaju svojom 'firmom' i imaju vlasništvo nad njom. U tom smislu, njihova firma su oni sami. Digitalni preduzetnici/ce nemaju poverenje u to da će razvijati svoje veštine i biti dobro plaćeni ako pronađu zaposlenje u tradicionalnom radnom okruženju.

I ispitanici/ce koji jesu pravno regulisali svoj status i oni koji to nisu učinili, a razmatrali su pokretanje biznisa, slažu se da su im kočnice nerazvijen sistem poreskih olakšica, nepristupačno finansijsko tržište, kao i problem s finansijskim poslovanjem, odnosom s bankama, odsustvo informacija i prisutne nejasnoće u domenu finansijskih transakcija što naročito ističu digitalne preduzetnice kao prepreke razvoju digitalnog poslovanja. U tom smislu ograničenja iz offline sveta, direktno u vezi sa poslovanjem u Srbiji, sputavaju razvoj digitalnog preduzetništva. U suštini, to da li su ispitanici pravno regulisali svoj preduzetnički status ili ne, više je ogledalo toga da li oni strahuju i očekuju nepovoljna zakonska rešenja u regulisanju svog rada ili pristupa socijalnoj zaštiti u Srbiji a manje je izraz prepoznavanja paušalnog modaliteta kao prave pravne forme za njihov preduzetnički entuzijazam.

Posmatrano dalje iz rodne perspektive, primetno je da digitalno preduzetništvo karakteriše veliki prihodovni jaz između muškaraca i žena kako u grupi preduzetnika paušalaca tako i u grupi onih koji plaćaju poreze i doprinose kao fizička lica ili

nemaju pravno regulisan status. U tom domenu, jasno je da digitalno preduzetništvo ponavlja obrazac klasičnog preduzetništva što direktno upućuje na rodnu diskriminaciju, koju međutim naše sagovornice nisu prepoznale, te ostaje otvoreno pitanje razloga ovom prihodovnom jazu u online sferi.

Na kraju, važno je istaći da razvoj digitalnog preduzetništva zahteva prilagođenu poresku politiku, bolji pristup finansijskom tržištu ali i dodeljivanje centralnog mesta šansama za unapređenje ljudskog kapitala kao ključnog 'drajvera' digitalnog rada i ekonomije zasnovane na znanju.

5.

PREPORUKE

5.1

Modaliteti prevazilaženja prepreka za zapošljavanje

Doneti izmene Zakona o porezu na dohodak građana i Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje koje će omogućiti fleksibilniji način oporezivanja frilensera/paušalaca koji imaju neredovne i nesigurne prihode. Ovo je posebno relevantno za žene radnice/preduzetnice na digitalnim platformama angažovane na obavljanju mikroposlova i davanju časova jezika preko platformi, koje najčešće nisu legalizovale svoj status zbog previsokih poreskih obaveza. Ova mera mogla bi doprineti posebno smanjenju neaktivnosti i nezaposlenosti među ranjivim kategorijama žena. (Ministarstvo finansija, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)

U domenu socijalnih prava izjednačiti prava frilensera i paušalaca sa pravima zaposlenih, po ugledu na druge evropske zemlje (Belgiju i Francusku, na primer). Žene digitalne radnice posebno su motivisane na legalizaciju svog položaja zbog pristupa sistemu socijalne zaštite. (Ministarstvo finansija, Ministarstvo

za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja)

Organizovati besplatne obuke za korišćenje Pay Pala, Payneer-a i sličnih platformi i podstaći banke da razvijaju specijalizovane servise i obučavaju svoje zaposlene kako bi mogli da servisiraju ovu rastuću grupaciju digitalnih preduzetnika i preduzetnica (Ministarstvo finansija, komercijalne banke, platni servisi)

Podstaći privatne inicijative za podizanje IKT veština žena kao načina za prevazilaženje digitalnog jaza i stvaranje prilika za samozapošljavanje kroz angažovanje u digitalnom radu (Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija, privatni provajderi).

5.2

Modaliteti prevazilaženja prepreka za započinjanje digitalnog preduzetništva (smanjenje rodnoeg jaza u digitalnom preduzetništvu)

Razviti rodno senzitivne obuke za pisanje biznis planova, obuke u vođenju knjigovodstva, razvoj i upravljanje biznisom kao i obuke žena potencijanih preduzetnica za sticanje mekih veština neophodnih za vođenje kako tradicionalnog tako i digitalnog preduzetništva (Nacionalna služba zapošljavanja i privatni sektor)

U programe za subvencionisanje biznisa uključiti preduzetnike u paušalnom režimu oporezivanja u kojem su žene (u tradicionalnom i digitalnom preduzetništvu) mnogo više zastupljene nego među privrednim društvima.

Uvesti rodne indikatore u merenje efikasnosti i uspešnosti programa za podršku tradicionalnom i digitalnom preduzetništvu.

Nastaviti sa podsticajima za razvoj ženskog inovacionog preduzetništva. (Vlada Srbije, Fond za razvoj).

Pored direktnih subvencija, kroz druge instrumente (poresku politiku i drugo) podstaći privatne provajdere (akceleratori, habove, co-working prostore) da razvijaju programe za žene. Jedan od dobrih primera je Impact Hub iz Beograda. (Vlada Srbije, donatori).

Mapirati i promovisati dobre i inovativne modele ženskog digitalnog preduzetništva. (Ministarstvo privrede, Privredna komora Srbije, udruženja preduzetnica).

5.3

Ostale preporuke

Podsticati devojčice da biraju IKT kao karijernu opciju još u periodu profesionalne orijentacije, što je i svrha Dana devojčica, aktivnosti koja je takođe podržana ovim projektom. Ovo bi doprinelo porastu žena u ovom sektoru kako u tradicionalnom tako i u digitalnom preduzetništvu, i doprinelo uklanjanju rodnoeg barijera u ovoj oblasti.

Sagledati specifične karakteristike digitalnog preduzetništva i njegove potencijale da doprinese boljem iskorišćavanju znanja, kreativnosti i potencijala žena koje su znanje sticale na društvenim fakultetima i u umetničkim zanimanjima koja se ne smatraju pogodnim za razvoj tradicionalnog preduzetništva. Uvesti kao izborne ili obavezne, predmete kojima se unapređuju preduzetnička znanja za različite nivoe obrazovanja.

Podstaći međusobnu saradnju umetničkih i društvenih fakulteta sa fakultetima tehničkih nauka u razvoju obrazovnih profila koji će istovremeno podsticati sticanje kreativnih, tehničkih i preduzetničkih znanja i veština studenata. S obzirom da u domenu društvenih nauka i na umetničkim fakultetima ima više žena, ovo će doprineti uklanjanju rodnoeg barijera koje potiču iz offline sfere a važni su za osiguravanje jednake startne pozicije za žene i muškarce u sferi digitalnog rada i preduzetništva.

Unaprediti statističko merenje preduzetništva tako da obuhvati digitalno preduzetništvo i njegove rodne karakteristike (Zavod za statistiku Republike Srbije i Agencija za privredne registre).

5.4

Preporuke za pisanje strateških dokumenata u oblasti rodne ravnopravnosti i preduzetništva

Redefinisati pojam preduzetništva kao proaktivnosti - tojest preduzetnosti u sferi razvijanja veština, kako u oblasti poslovanja tako i sticanju novih veština kako bi digitalni preduzetnici/ce kao individualni akteri postali konkurentni kolegama na globalnom tržištu, po svojim veštinama a naposljetku i po zaradi. Ovo je najvažnija promena koju treba uvesti jer ona ima dalekosežne posledice za definisanje javnih politika u oblasti preduzetništva u uslovima razvoja ekonomije zasnovane na znanju. (tim eksperata/ekspertkinja koji će pisati novu Strategiju za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti i pripadajući NAP, Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost).

U strateškim dokumentima koji se bave izgradnjom ekonomije zasnovane na znanju u Srbiji i podsticanjem ekonomskog rasta, prepoznati digitalno preduzetništvo i njegove specifičnosti i razviti mere koje su prilagođene ovom tipu preduzetništva (Vlada Srbije)

Preduzetništvo žena (tradicionalno i digitalno) prepoznati kao sredstvo ekonomskog razvoja zemlje (Nacionalna strategija za razvoj malih preduzeća 2021-2025, Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost 2021 - 2025.)

Uključiti privatne provajdere (akceleratori, habove, privatni investitori u startape) u izradu strateških dokumenata kojima se podstiče digitalno, i žensko digitalno preduzetništvo kao i predstavnike akademske zajednice.

Inovirati mere za prevazilaženje rodnoeg jaza u preduzetništvu u skladu sa novim potrebama žena.

Redovno pratiti razvoj u digitalnoj sferi rada i preduzetništva i inovirati akcione planove.

CENTAR ZA ISTRAŽIVANJE JAVNIH POLITIKA

Branka Anđelković, Tanja Jakobi, Maja Kovač

**Rodna nit digitalnog preduzetništva:
Smernice za ekonomsko osnaživanje žena u ekonomiji znanja**

Izdavač: Centar za istraživanje javnih politika; Beograd, oktobar 2019.

Dizajn: Jelena Novaković

Copyrights: Centar za istraživanje javnih politika, Beograd

www.publicpolicy.rs
office@publicpolicy.rs

Napomena: Ova publikacija je nastala u okviru projekta "Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti", koji sprovodi Agencija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women), uz finansijsku podršku Evropske unije. Stavovi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima i autorkama, i ne predstavljaju nužno stavove UN Women, Ujedinjenih nacija, ili bilo koje druge organizacije pod okriljem Ujedinjenih nacija.

**Ključni koraci ka
rodnoj ravnopravnosti**

Projekat finansira
Evropska unija